

April 1958

M E D D E L A N D E

nr 51

från

S K Å N E S V A P E N H I S T O R I S K A F Ö R E N I N G

Skånes Vapenhistoriska Förenings medlemmar kallas till årsmöte denna gång på P o l i s h u s e t, Storgatan 43, Malmö, fredagen den 2 maj kl. 19.00, då stadgeenliga förhandlingar äger rum enligt följande dagordning:

1. Ordf. välkomstanförande och redogörelse.
2. Protokolluppläsning och justering.
3. Styrelsens verksamhetsberättelse.
4. Revisionsberättelse.
5. Fråga om ansvarsfrihet.
6. Val av ordförande.
7. Val av övriga styrelsen.
8. Val av styrelsesuppleanter.
9. Val av revisorer och revisorsuppleanter
- 10 Nya frågor
- 11 Avslutning.

Före förhandlingarnas början, således kl.19.00, intages på Polishu - sets restaurant gemensam middag bestående av ärter och fläsk med v a r m punsch samt plättar och sylt till ett pris av cirka 6.00 kr. per person. Därpå följer sedan omedelbart årsmötets förhandlingar. Efter dessas avslutning förevisas under sakkunnig polisledning hela polisetablisementet, incl. kriminalmuseet.

Till detta ovanliga evenemang, som endast erbjudes denna gång, förväntar styrelsen talrikt besök.

Vintersammant rådet.

Fredagen den 28 februari avhöll Föreningen ordinarie vintersammanträde på Kungens Kammare på Malmöhus Slott. Ordf. hälsade välkommen och överlämnade därpå ordet till Skånes Vapenhistoriska Förenings Hedersledamot, intendenten vid Malmö Museum, fil.lic. greve Sten Kalling, som först höll ett informerande föredrag om "Slottsholmens nordvästra kanontorn" under svensktiden och den nu snart färdiga restaureringen, varefter greve Kalling personligen förde medlemmarna på en rundvandring i tornet. Efter demonstrationen avtackade ordf. greve Kalling för det högintressanta föredraget och den icke mindre högintressanta rundvandringen. Häri har staden Malmö tillförts en sevärighet som i vissa avseenden är utan motsvarighet. Icke minst tackade ordf. för löftet att vår Förening här kan få möjlighet att till omväxling med Kungens Kammare på Slottet få avhålla sina sammanträden.

- o -

"Slottsholmens nordvästra kanontorn".

Föredrag av greve Sten Kalling.

I en 1697 utgiven utförlig berättelse får man för första gången detaljerade uppgifter om kanontornen i samband med den gamla danska borgen, som då med sina vallar, gallerimurar och hörntorn ur fortifikatorisk synpunkt var av underordnad betydelse. Fästningssystemet var föråldrat och dessutom inramades hela borganläggningen av den mäktiga bastionsgördel, som tillkommit under den första svensktiden. Slottsvallarna förblev dock bestyckade så länge kastellet fungerade som fästning och detta gällde även de kanontorn, som var försedda med bröstvärn. Men de lågt belägna kasematterna i tornen blevo av naturliga skäl i samband med bastionsgördelns tillkomst ej längre brukbara för sitt egentliga ändamål, varför dessa liksom övriga utrymmen i tornens bottenvåningar fick karaktär av förrådslokaler. Nordöstra tornet inreddes sålunda till krutmagasin. Nordvästra tornet var däremot år 1697 i så dåligt skick att regnvatten trängde ned genom valvet. Men i 1720 års inventarium hade artilleriet då sina förråd i tornet. Mot slutet av 1700-talet började detta torn att förfalla. Men som fästning hade nu Malmö inte längre någon betydelse. 1770 var centralrummets kupolvalv så väl som kanonkasematterna och övre våningens skyttegalleri i gott stånd, fast regnvatten trängde ned i bottenvåningen längs trapporna. 1822 blev kastellet slutgiltigt utdömt som fästning och överlämnades några år senare till Fångvårdsstyrelsen. I samband härmed utfördes

åtskilliga om- och tillbyggnader och dessutom raserades såväl syd-
västra som sydöstra tornen. Däremot undgick nordsidans båda torn
förödelser. Beträffande nordvästra tornet utfördes emellertid en
genomgripande ombyggnad först på 1860-talet. I bottenvåningens
murverk gjordes mindre ingrepp. 1863 förelåg ett vidlyftigt förslag
som, om de utförts hade det centrala mittrummetts vackra kupol-
valv försvunnit och fått samma utseende som det valvlösa nordöstra
tornet. Lyckligtvis skedde detta dock icke. Men även om bottenvå-
ningen förblev tämligen oförändrad så raserades dock övre våning-
ens skyttegalleri. Exteriören förlorade dessutom sin karaktär av
kanontorn genom att samtliga skottgluggar ersattes med vanliga
fönster.

Trots nordvästra tornets tillstånd och oklarheten beträffande tor-
nets värde ur antikvarisk synpunkt, avsåg 1926 års avtal mellan
Kronan och Malmö stad att samtliga historiska byggnader på Slotts-
holmen skulle restaureras ut- och invändigt.

1955 påbörjade Kungl. Byggnadsstyrelsen en översyn av de båda ka-
nontornens ytterfasader. Detta förslag innebar i första hand, att
man skulle framtaga eller rekonstruera samtliga skottgluggar i båda
våningarna, upptaga ursprungliga dörrförbindelser samt riva bostads-
inredningen från 1800-talet.

Vid rivningen av övre våningens mellanväggar och inredning var det
angeläget att snart få kunskap om möjligheterna att rekonstruera
skyttegalleriet samt att få fram resterna av gångens ursprungliga
skyttegluggar. Det visade sig, att en skottglugg var helt bevarad
i murverket mellan ett par fönsteröppningar på södra sidan, att
tvenne gluggar var delvis bevarade, men att alla de övriga var ra-
serade på 1860-talet. Dessa raserade skottgluggar rekonstruerades
efter en normalmodell, som framkom med ledning av det ganska om-
fattande jämförelsematerial, som den gamla borgen erbjuder. Av
skyttegångens bakre mur och golvläggning återstod endast obetydli-
ga rester, varför en fullständig rekonstruktion av gången med dess
valv icke kunde förordas. Men spår av valvanfanget kan iakttagas
och den inre skyttegångsmuren har markerats. Putsade väggar av lätt-
betong avskärmar nu denna icke helt rekonstruerade skyttegång från
den museilokal, som skall inrymmas i övriga delar av tornet.
I bottenvåningen är det centrala kupolvalvet fullständigt beva-
rat och även kanonkasematernas tunnvalv och sidomurar har blivit
intakta, men av konongluggarna fanns inga spår. I murverket vid

fönstersmygarna från 1800-talet fanns emellertid rester av såväl den utsprungliga bröstningsmuren som av kasemattsmygarnas anfang och själva skottgluggarna kunde rekonstrueras dels med ledning av motsvarande muröppningar i nordöstra tornet, dels med ledning av måttuppgifter från Landskrona slott. Samtliga sidogluggar, avsedda för hakebösskyttar, är däremot nästan helt bevarade och i flera av dessa långsmala öppningar kvarligger rekylbjälken i oskadat skick. Kasematternas ammunitionsnischer och rökfång har även framtagits. Alla golv i bottenvåningen var belagda med tegel från 1800-talet. Men det ursprungliga tegelgolvet påträffades under denna sentida golvbeläggning både i centralrummet och i östra kasematten samt i mellanplanens förbindelsegångar.

Under den senare delen av restaureringsarbetet gjordes ännu en upptäckt. Det var upptäckten av två helt igenmurade krutkällare. Här fanns det gamla tornets största och mest fördolda hemlighet, ty man har inte haft vetskap om någon annan sådan källare än den på östra sidan befintliga. Detta framgår av tidigare utförda byggnadshistoriska undersökningar, och samtliga äldre inventarier alltifrån 1697 ger inte stöd för någon annan uppfattning. Dessa källare voro fyllda av tegel i kalkbruk. Den först undersökta och framtagna källaren ligger mellan södra och västra kanonkasematten, den andra, senare framtagna, visar att detta torn ursprungligen haft samma grundplan och ihredning som det nordöstra tornet.

När ha dessa krutkällare blivit igenmurade? En planritning från 1697 ger en värdefull upplysning. På denna finns en påskrift som säger, att krutkällaren mellan norra och västra kasematten "ifrån then danske tijdh och intill nu sidsta Kriget lågh full med Kallck och igjenmurad", men att den återtagits i bruk. Det är därför sannolikt att igenmurningen skett under den danska tiden. Men av vilken enledning? Att ammunitionsrum icke finnes på västra sidan torde möjligen kunna förklaras därav, att denna sida vid belägring torde ha varit i hög grad utsatt för bombardement, varför det icke var lämpligt att försvara muren. Det rätta förhållandet synes vara att artillerivapnets utveckling under 1500-talets senare del framvingat en förstärkning av båda dessa rundtorn på den västra sidan.

En restaurering av ett gammalt kanontorn ger anledning till åtskilliga spörsmål av artilleriteknisk innebörd. I nordöstra tornets södra kasematt, liksom i nordvästra tornets norra, finns intagning i sidoväggen, som möjliggör ökad sidoriktning mot viktiga mål i förterrängen. Från det nordvästra tornets norra kasematt kunde man sålunda, tack vare denna urtagning, bestryka vallgravens norra

brofäste, mot vilket mål även den ena sidoskottgluggen är riktad. Beträffande den bestyckning, som under den danska tiden fanns på Malmöhus, så föreligger det ytterst märkliga förhållandet, att några gamla Malmökanoner är avritade i ett bildverk, som förvaras på Armémuseum i Stockholm. Karl XII befallde nämligen 1705, att de artilleripjäser, som erövrades i pågående kriget skulle avritas. En ung artillerilöjtnant Philip Jacob Thelott fick i uppdrag att utföra dessa teckningar. Han avritade emellertid även en del äldre kanontroféer och bland dessa några som tagits i Malmö fästning. Dessa metallkanoner blevo senare nedsmälta och förvandlade till plåtmynt!! Nu kan här tillfogas, att dessa kanoner tillhört bestyckningen på Malmöhus. I den innehållsrika berättelsen från 1697 finner man denna uppgift. Dessa gamla Malmökanoner voro somliga prydda med Malmös vapen.

Vår stad har här tillförts ett byggnadsminnesmärke, som i vissa hänseenden äro utan motsvarighet.

- o -

Nordiskt vapenhistoriskt möte

i Oslo.

Som förut meddelats äger detta rum torsdag den 15 maj (Kristi himmelfärdsdag) och fredagen den 16 maj 1958 på inbjudan av Norsk Vapenhistorisk Selskap.

Torsdagen den 15 maj. Samling kl. 12.00 på Akershus Slott, varvid stadsantikvarie Arno Borg kåserar om "Akershus Slott". Efter en enkel lunch i Oslo Militär Samfund avlägges besök i Haermuseets magasin och i kanonparken under ledning av överste T. Holm och P. J. Willoch. På eftermiddagen företages en sjötur till Bygdö där konservator C. Blindheim talar om vikingaskeppsfynden. På Folkemuseet talar museumsdirektör S. Molang om "Norska bondeyxor". Efter besök i stugorna och i stavkyrkan under sakkunnig ledning avslutas dagen med supè å Folkemuseets restaurant.

Fredagen den 16 maj. Samling på Bymuseet (Stadsmuseet), Frogner Hovedgård, där museidirektör H. Hals II håller föredrag om "Borgarbevapningen i Christiania" i samband med specialutställning. Med Oslo stad som värd besök på det nya Rådhuset. På eftermiddagen håller konservator Eagen föredrag om "Vikingarnas vapen" i Oldsaksamlingarna. Det nordiska mötets avslutas på aftonen med festsupè.

De medlemmar av Skånes Vapenhistoriska Förening som ännu icke anmält sig, kan nog ännu, fast anmälningstiden är ute, göra detta hos Norsk Vapenhistorisk Selskaps ordförande Civilingeniör J. Sverre Dahl, Th. Heftyesgate 47, Oslo, Norge, om de själva skaffa sig hotellrum.

- o -

Årsavgiften.

De medlemmar som möjligen icke ännu insänt årsavgiften 15:- kr torde vänligast insända detta belopp till Skånes Vapenhistoriska Förening, postgiro 43 08 17. Malmö C.

Utländska medlemmar kan lättast insända 15:- svenska kronor per bankcheck till Föreningens skattmästare Köpman Sture Hansson, Nobelvägen 74 a, Malmö c.

Sture Hansson.

- o -

Nya medlemmar:

Kapten Palle Schelin, Växjö (ordf.)

Kontorschef Hubert Jönsson, Malmö (ordf.)

Pastor Hugo Rosenberg, Gränna (ordf.)

Redaktör:

J. Folke Herrström, Malmö